

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

GÜÇ KAZANAN SAĞCI POPÜLİST
SÖYLEMLERİN NEDENLERİ VE ETKİLERİ:
FRANSA VE HOLLANDA ÖRNEĞİ

Selvi EREN

İKV Uzman Yardımcısı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

Güç Kazanan Sağcı Popülist Söylemlerin Nedenleri ve Etkileri: Fransa ve Hollanda Örneği

Genel Değerlendirmeler

- ABD’de Trump’ın zaferi ve Brexit ile sağcı popülist söylemler 2016 yılına damga vurdu.
- Avrupalı popülizm İslam düşmanlığı ve AB karşıtlığı üzerine yoğunlaşmakla beraber ülkelere göre farklı öğelerle çeşitlendiriliyor.
- Popülist söylemler zayıf bir ideoloji olarak nitelendirilirken gücünü kriz anlarından ve mevcut sistemin kusurlarından alıyor.
- İslam düşmanlığını temel alan popülist söylemler liberal Hıristiyanlık öğelerine vurgu yapıyor ve farklı olan bireyleri ve grupları fazlasıyla ötekileştiriyor.
- Hollanda’daki 15 Mart genel seçimi ve Fransa’daki 23 Nisan cumhurbaşkanlığı seçimi ilk turu halkın popülizme verdiği tepkiyi ölçmek için etkili oldu. Halkın oylarıyla seçimlerde ikinci sıraya yerleşen popülist liderler tehlike çanlarının çalmaya başladığını haber ediyor.
- Popülizmle savaşmak için hangi öğelerden beslendiğini anlamak ve bu öğelerin yarattığı sorunlara somut çözümler getirecek politikalar benimsemek gerekiyor.

Son yirmi yıldır hem Avrupa’da hem de dünyada yükselişe geçen ve politik söylemlerde oldukça yer edinen hatta son birkaç yıldır gündemi şekillendiren sağ popülizmi AB’de Brexit ve ABD’de Trump ile daha da görünür kılındı. AB şüphesizliği ile İslam ve göç karşıtlığını birleştiren ve mevcut sistemin sorundan başka bir şey getirmediğini iddia eden sağcı popülist söylemler; işsizlik, terör olayları ve Müslümanların uyum sorunlarının arttığı günümüzde, güçlenerek daha fazla görünür ve desteklenir hale geldi.

Birçok Kuzey ve Batı Avrupa ülkesinde olduğu gibi gerçek sorunların yanında abartılmış veya yaratılmış sorunları da politik söylemlerine dâhil eden politikacılar, milli değerlerin küreselleşme, İslam, AB ve göçmenler gibi unsurlar tarafından kuşatıldığını belirtiyor. Tüm bu sorunlardan sonra kendilerinin halkın kurtarıcısı olacağını iddia eden sağcı popülistler, politik ve ekonomik çözüm önerilerinden ziyade var olanı karalayıp halka bir “ütopya” vaat ederek oylarını artırmaya çalışıyor. Bütün bunlar ışığında korkutucu olan ise popülist görüşlerin halkın önemli bir kesiminde yer etmeye başladığını gösteren anket ve seçim sonuçları. Bu duruma ek olarak, radikal popülizmi veya Hollanda Başbakanı Rutte’nin ifade ettiği üzere “yanlış popülizmi” yenmek için farklı ideolojilerin de popülist görüşü benimseme yoluna gitmesi endişe verici diğer bir unsur.

Bugünlere nasıl geldiğini açıklamadan önce “sağ popülizmi” olarak nitelendirilen kavramın ve politik söylemin neyi ifade ettiğini anlamak oldukça önemli. Olumsuz çağrışımlar yapan “popülist” sıfatı birçok kişi tarafından farklı alanlarda kullanıldığı için net bir tanıma sahip olmamakla birlikte politik olarak ayırt edilmesini sağlayan birçok özelliği bulunmaktadır. Bu yazımızda popülist söylemin içeriğini ve bununla birlikte Fransa ve Hollanda örneklerinden faydalanarak halkların hangi sebeplerle popülist partilere oy verdiğini analiz edeceğiz.

1. Popülizm nedir?

Latince “populus” yani halk anlamına gelen kelimedenden türeyen popülizm etimolojik olarak halka politik güç ve katılım imkânı tanıma anlamına gelmektedir. Bununla birlikte çok uzun zaman önce kullanımı değişmiş ve negatif ögeler barındıran bir söylem veya ideoloji olarak görülüyor.¹Aslında politik olarak popülist kelimesinin ilk kullanımı 1892’de Birleşik Krallık’ta çiftçi ve işçilerin sorunlarına dikkat çekmek isteyen “Popülist Parti” adını taşıyan siyasi partinin kurulmasıyla başladı. 1920’lere geldiğinde ise terim “çoğunluğun isteğini temsil eden” anlamıyla kullanılmaya başlandı.²

Popülizmin yapılmış farklı tanımlarına baktığımızda ilk olarak bu terimi bir ideoloji olarak tanımlayanlar ortaya çıkıyor. Bu tanımda, kendi özgün görüş ve teorileri olan “tam ideoloji” olarak nitelendirebileceğimiz liberalizm ve sosyalizmden farklı olarak “a-

¹ Herkman, Juha (2016). “Construction of Populism. Meanings Given to Populism in the Nordic Press”. *Nordicom Review*, 37, s. 147-161. doi:10.1515/nor-2016-0029

² Online Etymology Dictionary, <http://www.etymonline.com/index.php?term=populist> (Erişim Tarihi: 07.04.2017)

politik”³ veya “zayıf”⁴ bir ideoloji olduğu görüşü vurgulanıyor. Farklı bir görüş ise popülizmi bir doktrinden ziyade bir sendrom olarak nitelendirirken, bunun nedeni olarak ise bir ideolojik görüşünün olmadığı, çıkış noktasını diğer ideolojilere karşı muhalefetinden ve tepkisinden aldığı belirtiliyor.⁵

Yaygın olarak kabul edilen diğer bir tanıma göre ise popülizm kriz durumlarında ortaya çıkan politik bir hareket olarak görülüyor. Bu görüşlere göre popülist söylemler belirli bir politik programı veya özgün teorilere sahip olmamasının yanında genelde kendini halk olarak tanımlayan bir grup tarafından anti-elit görüşler çerçevesinde ortaya çıkan dönemsel görüşlerdir.⁶

Günümüzün batı demokrasilerinde karakteristik benzerlikler taşıyan popülist söylemler dikkat çekiyor. Üstte verdiğimiz tanımları çeşitlendirip detaylandırabileceğimiz gibi benzer temel noktalar üzerinde duruluyor. Bürokratik sistemi eleştiren, yönetici partilerin yolsuzlaştığını iddia eden ve genel olarak göç ve yabancı karşıtlığını ön plana çıkaran milliyetçi görüşler olarak biçimlenen günümüz popülizmi büyük bir çoğunlukla aşırı sağcı partilerle özdeşleşiyor. Yine de aşırı sağ veya radikal görüşü otomatik olarak popülist olarak nitelendirmenin yanlış olduğunu vurgulamak gerekiyor.

1.1. Popülist Düşüncenin Düşey ve Yatay Düzlemdeki “Biz ve Ötekiler” Karşıtlığı

1995 yılında ünlü Fransız siyaset bilimci ve felsefeci Pierre-André Taguieff⁷ popülizmin hem yatay hem de düşey düzlemde “biz ve ötekiler” karşıtlığını yarattığını belirtmiştir. Farklı iki boyutta iç içe ama yine de sürekli bir çatışma içinde olan iki ayrı sınıf yaratıldığını iddia eden bu görüş hem Amerika seçimlerini hem de Avrupa ülkelerindeki sağcı popülist söylemlerin içeriğini anlamak için oldukça açıklayıcı.

İlk olarak düşey düzlemi ele alırsak “biz ve ötekiler” algısının halk ve elit sınıf arasında yaratıldığı görülmektedir. Bu karşıtlığa göre sıradan, çalışkan, zorluklar yaşayan ve yalnız bırakılan insanlar halk tabakasını oluştururken, sıradan insanların sorunlarına ilgisiz, politik yolsuzluklara bulaşarak zenginleşmiş kesim elit sınıfı tanımlamaktadır. Trump Amerikan halkını “ülkesinin unutulmuş kadın ve erkekleri” olarak nitelendirmiş ve Başkanlık konuşmasında onların sesi olacağını, gücü siyasi elitlerden alıp halka vereceğini vaat etmişti. Aynı şekilde Avrupalı popülistler de sıradan insana “hak ettikleri” gücü yeniden vereceklerini söylemlerinde belirtmişler hatta Hollandalı Geert

³ MacRae, Donald (1969). “Populism as an Ideology” (ed. Ionescu, Ghita ve Geller, Ernest) *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. London: Weidenfeld and Nicolson, s. 153-165

⁴ Stanley, Ben (2008). “The Thin Ideology of Populism”, *Journal of Political Ideologies*, 13(1), s. 95-110

⁵ Wiles, Peter (1969). “A Syndrome, Not a Doctrine” (ed. Ionescu, Ghita ve Geller, Ernest) *Populism: Its Meanings and National Characteristics*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, s. 166-179

⁶ Rydgren, Jens (2005). *From discontent with taxation to ethnic nationalism: parliamentary right-wing populism and extreme right in Sweden*, Lund: Studentlitteratur, s.12-13

⁷ Taguieff, Pierre-André (1995). *Political Science Confronts Populism: From a Conceptual Mirage to a Real Problem*. Telos(103), s. 9-43.

Wilders partilerinin asıl amacının “Gücü Lahey’deki elitlerden alıp halka vermek” olduğu açıklamalarıyla Trump söylemlerini taklit etti.

İkinci olarak yatay düzlemde sağ popülizmini incelediğimizde “biz ve ötekiler” karşıtlığının “bizim gibi yaşayan insanlar” ve “bizden farklı olan insanlar” olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Aynı kültürel ve tarihsel mirası paylaşan, aynı hayat tarzına sahip insanların değerleri farklı kültürel değerler ve yaşam tarzları yüzünden tehdit altında olarak görülmektedir. Sadece ülke sınırları dışındakiler değil, beraber yaşadıkları; ancak ortak değerleri paylaşmadıkları kişiler de bir tehdit olarak algılanmakta ve ötekileştirilmektedir. Popülist söylemlerin iddia ettiği üzere bu tehditlere maruz kalınma nedeni ise küreselleşme, serbest ticaret, radikal İslam ve hatta AB’nin ta kendisi.

1.2. Avrupa Popülizmi ve Trumpizm

Trumpizm olarak nitelendirilen Trump popülizmi ve Avrupalı popülizm her iki boyutu da bir araya getirip hem elit sınıfı hem de farklı kültürel ve dini değerlere sahip olanları “öteki” olarak tanımlıyor. Zenginlik içinde halktan kopuk yaşayan elit sınıf, halkın

sorunlarına duyarsız kalmasının yanında göçmen ve mültecilerin ülkelerine girmesine izin verdiği için eleştirilirken, azınlığın haklarını koruma adına çoğunluğu susturmaya çalıştıkları iddia ediliyor. Bunun yanında popülistler, elit sınıfın “ırkçı ve İslam düşmanı” gibi suçlamalarda bulunarak aşağılamasını eleştirerek halka tepkilerinin haklı olduğu ve onların hakkını savunacağı mesajı vererek oy kazanmaya çalışmışlardır ki son dönemdeki gelişmeler bunun başarılı bir taktik olduğunu gösteriyor. Hillary Clinton’ın Trump destekçilerinin “bir avuç zavallı” olduğunu söylemesi örneğinde olduğu gibi halkın belli bir kesiminin düşüncelerinin sert bir şekilde eleştirilmesi ters teperek popülist söylemlerde bulunan politikacıların işine yaradı. ⁸

Şunu söylemek gerekir ki ana unsurları betimlediğimiz “biz ve öteki” karşıtlığı yaratılırken farklı söylemler oluşturuluyor ve ön plana çıkan unsurlar her ülkenin tarihi ve jeopolitik bağlamına göre değişiyor. Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinde karakteristik benzerlikler taşıyan popülist söylemler ön plandayken Britanya ve Almanya’da daha farklı öğeler barındıran söylemler dikkat çekiyor.

Kuzey ve Batı Avrupa sağ popülizminin en canlı ve çarpıcı örneği hiç şüphesiz ki Hollanda. Oldukça kapsamlı vatandaşlık terimleri kullanılarak yapılan “biz ve öteki” ayrımının yanında Müslüman göçmenler en büyük tehdit unsuru olarak algılanmaya başlandığı için Hıristiyanlık öğeleri de ön plana çıkarılıyor.

“Biz” tanımını yaparken farklı oldukları her konuya önem veren popülistler, laik Hıristiyanlığa vurgu yapıyor ve bunun yanında cinsiyet eşitliği, basın ve ifade özgürlüğü, LGBTİ hakları gibi konularda da taviz vermeyeceklerini belirtiyor. Sağ popülizminin “biz ve öteki” ayrımını Hollandalı Wilders gibi her söyleminde çok net bir şekilde yapan Marine Le Pen de Fransa’nın “laik Hıristiyan kökenlerini”⁹ hatırlatarak İslami öğelere Fransa’da yer olmadığı mesajını veriyor.

Trump’ın zaferi ve Britanya’nın AB’den ayrılma kararı almasından sonra popülist söylemlerin başarı kazandığının görülmesi birçok Avrupalı lidere cesaret verdi. Her iki gelişme de Hollandalı Wilders ve Fransız Le Pen başta olmak üzere, sağcı popülist liderlerin, elde etmeye çalıştıkları bir başarı ve buna ulaşmak için söylemlerini olumsuz bir retorik üstüne kurdukları görülüyor. Gerçek veya yaratılmış birçok sorundan sürekli bir şekilde bahseden popülist liderler “her şey kötü gidiyor” algısını yaratıyor. Mevcut politik ve ekonomik durumu yaratan en büyük günah keçisi olarak ülkelerinde bulunan Müslüman göçmenler ve mültecileri hedef gösteriyor ve bu sorunların yaşanmasına sebep olarak gördükleri AB değerlerini açık şekilde reddediyor.

⁸ Rogers, Brubaker (2017). “Between nationalism and civilizationism: the European populist moment in comparative perspective”, *Ethnic and Racial Studies*. doi: 10.1080/01419870.2017.1294700

⁹ Fransa Ulusal Cephe Partisi Resmi Sitesi, <https://www.marine2017.fr/programme/> (Erişim Tarihi: 10.04.2017)

2. 11 Eylül Saldırısı Sonrasında Gittikçe Büyüyen İslam Düşmanlığı ve Güç Kazanan Sağ Görüş

Dünyanın finansal simgesi, İkiz Kuleler olarak bilinen Dünya Ticaret Merkezine 11 Eylül 2001 günü sabah saatlerinde gerçekleştirilen ve yaklaşık üç bin kişinin hayatına mal olan terör saldırısı, ekonomik, siyasal ve sosyolojik birçok krizin pimini çekti. Saldırının yıllarca sürecek etkileri küresel boyutta kendini gösterdi. Yaşanan ekonomik çalkantıdan sonraki devlet politikaları tarihin şahitlik ettiği en büyük ekonomik krize yani 2008 krizine dönüştü. Bunun yanında, El-Kaide terör örgütünün üstlendiği 11 Eylül saldırısı Batı toplumlarında Müslümanlara karşı var olan korku ve önyargıyı daha da somutlaştırdı.

Günümüzde *Trumpizm* ve Avrupa popülizminin temelinde yer alan İslam düşmanlığı sosyolojik uyum sorunlarından kaynaklanan ötekileştirmenin bir sonucu olarak ortaya çıktı. 11 Eylül'le başlayıp 2004'te Madrid, 2005'te Londra ve 2014 yılından itibaren de Avrupa'nın birçok şehrinde gerçekleşen IŞİD saldırılarıyla devam eden radikal terör de Müslümanların bir güvenlik tehdidi olarak görünmesine sebep oldu.¹⁰

90'lı yıllarda akademik çevrede ve medyada sıklıkla kullanılan bir terim olmaya başlayan İslamofobi, İslami öğelerden ve Müslümanlardan korkma ve çekinme anlamına geliyor.¹¹ O dönemin görüşlerinin bir eleştirisi olarak, 1997 yılında İngiltere'de *The Runnymede Trust* adlı bir sivil toplum kuruluşu, İslam düşmanlığının sebeplerini ve doğasını açıklayan "İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Sorun"¹² adlı bir rapor yayımladı. 2001 yılının Eylül ayı ise islamofobiyi 90'lardaki boyutundan alıp çok daha derin bir şekilde ekonomik, kültürel ve politik çatışmaların merkezine taşıdı.

2001 saldırısı terörle mücadele politikaları ve uygulamaları kapsamında kurumsal ve yasal birçok değişikliği tetikledi. Bu değişiklikler sadece ABD topraklarıyla sınırlı kalmayıp AB dâhil tüm Avrupa kıtasında ve Birleşmiş Milletler bünyesinde de kendine yer buldu. Radikal İslam ve teröre karşı büyük bir mücadeleye başlandığı açıklanmış olsa da ülke içindeki değişikliklerin İslami öğelere karşı olduğu o dönemlerde açıkça belirtilmiyordu.¹³

¹⁰ Örnek olarak, Hollanda ve Fransa'da seçim dönemlerinde gerçekleştirilen anketler, güvenlik endişesinin halkın çok önemli bir kesimi tarafından paylaşıldığını ortaya koymaktadır. Müslümanların uyum sorunu artık boyut değiştirip bir güvenlik sorunu olarak algılanmaktadır.

¹¹ Oxford Living Dictionaries, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/islamophobia> (Erişim Tarihi: 20.04.2017)

¹² "Islamophobia: A Challenge For Us All" <http://www.runnymedetrust.org/publications/17/74.html> (Erişim Tarihi: 20.04.2017)

¹³ Huq, Aziz Z. (2016). "The Uses of Religious Identity, Practice, and Dogma in 'Soft' and 'Hard' Counterterrorism", (ed. Liora Lazarus ve Benjamin Goold), *Security and Human Rights*, Hart Pub. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2877251>

2.1. Hollandalı Pim Fortuyn Cinayetini Takiben Güç Kazanan İslam Karşıtı Liberal Hıristiyanlık

2002 yılında radikal bir çevreci tarafından öldürülen Hollandalı politikacı Wilhelmus Simon Petrus “Pim” Fortuyn, Hollanda’da sağcı popülizmin güçlenmeye başlamasının ilk adımını oluşturuyor.¹⁴ Son yıllarında politikaya yönelen Pim Fortuyn, Marxist ve eşcinsel bir sosyolog olarak çarpıcı bir imaj sergiliyordu ve kendisini “Hollandalı Samuel Huntington”¹⁵ olarak nitelendiriyordu. 2002 yılının Ocak ayında katıldığı bir programda İslam’ı “geri kalmış bir kültür”¹⁶ olarak nitelendirip, imkânı olsa “tek bir Müslümanın daha Hollanda’ya girmesine izin vermeyeceğini” açıklamasıyla partisinden ihraç edildi; ancak bu, *Lijst Pim Fortuyn (LPF)* ismiyle kendi partisini kurmasına engel olmadı. Fransız Jean-Marie Le Pen veya Avusturyalı Jörg Haider gibi aşırı sağ politikacılarına benzetilmesine itiraz eden Fortuyn kendisini “dünya vatandaşı” olarak tanımlıyordu.¹⁷

Oldukça medyatik olan Pim Fortuyn birçok programa katılıp fikirlerini ifade etti ve halk tarafından ilgiyle karşılandı. Zengin bir dile ve sosyoloji altyapısına sahip olan politikacı Batı’nın ve özellikle Hollanda’nın laiklik, konuşma özgürlüğü, cinsiyet eşitliği ve cinsel eğilim özgürlüğü gibi temel kavramlarının vücut bulmuş hali olarak görülmekteydi.

Aynı dönemde Rotterdam’da yaşayan El-Moumni isimli Fas asıllı bir imamın eşcinselleri aşağılayan sözlerinin de basında yer almasıyla “geri kalmış kültür” tanımlaması yeniden ön plana çıktı. İmamın sözlerinin tüm Müslümanları yargılamak için bir kanıt olmadığı ve artı olarak Hıristiyan toplumda da eşcinsellere karşı büyük bir önyargının olduğu belirtilmiş olsa da politik platformda ve halkın belli bir kesiminde İslam, modern değerlere karşı bir din olarak görülmeye başlandı. Pim Fortuyn özgürlükçü ve modern değerleri temsil ederken, El-Moumni ile birlikte İslam, baskı ve muhafazakârlığı temsil ediyordu.¹⁸

Pim Fortuyn’in 15 Mayıs 2002’deki genel seçimden dokuz gün önce 6 Mayıs günü öldürülmesi büyük yankı uyandırdı. Ülkede işlenen ilk siyasi cinayet hem Hollanda’da hem de dünyada şaşkınlıkla karşılandı. Liderless kalan *Lijst Pim Fortuyn* partisi seçimlerde yüzde 17 oy oranıyla 150 milletvekilli mecliste 26 sandalye kazandı. Ancak kurucusunu kaybeden parti 2003 erken seçiminde çok düşük bir oy oranına sahip oldu ve 2008 yılında da tamamen dağıldı.

¹⁴ Rogers, Brubaker (2017). “Between nationalism and civilizationism: the European populist moment in comparative perspective”, *Ethnic and Racial Studies*, s. 5. doi: 10.1080/01419870.2017.1294700

¹⁵ Amerikalı siyaset bilimci ve akademisyen olan Samuel Huntington (1927-2008) özellikle 1996’da yayınlanan “Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Yapılması” adlı kitabıyla tanınmaktadır. İlk olarak 1993 yılında *Foreign Affairs* adlı dergi için bir makale olarak hazırladığı “Medeniyetler Çatışması” yoğun ilgi görünce kitap haline getirilmiştir. 11 Eylül saldırılarından sonra yeniden gündeme gelen Huntington’ın tezleri daha detaylı bir şekilde incelenmeye başlanmıştır.

¹⁶ <http://www.bbc.com/news/world-europe-27261291> (Erişim Tarihi: 13.04.2017)

¹⁷ Kaminski, Matthew (2002). “Another Face of Europe’s Far Right”, *Wall Street Journal*, <http://www.wsj.com/articles/SB102037039985461320> (Erişim Tarihi: 14.04.2017)

¹⁸ Rogers, Brubaker (2017). “Between nationalism and civilizationism: the European populist moment in comparative perspective”, *Ethnic and Racial Studies*, s. 6. doi: 10.1080/01419870.2017.1294700

2 Kasım 2004'te Hollandalı yönetmen ve Pim Fortuyn'ın arkadaşı Theodoor (Theo) Van Gogh'un Fas asıllı bir radikal İslamcı tarafından canice öldürülmesi de Hollanda toplumu için ikinci bir şok dalgası yarattı. Hollanda halkının göçmenlere bakış açısını çok keskin bir şekilde değiştiren bu olay sonrasında hükümet göçmen yasalarını sıkılaştırdı. Dönemin Göç ve Entegrasyondan Sorumlu Devlet Bakanı Rita Verdonk göçmen yasaasının sıkılaştırılmasında ve "Vatandaşlık Testi" ne başlanmasında önemli bir rol oynadı.

2.2. Dini Ögelerinden Arındırılarak Batı Kimliğini Tanımlamada Kullanılan Hıristiyanlık

Her iki cinayet de Hıristiyan Batı ve İslam kültürleri arasındaki farkı Hollanda toplumu için daha görünür kıldı. Cinsiyet eşitliği, LGBTİ hakları ve düşünce özgürlüğü gibi kavramlar milli değerlerle birlikte değerlendirilmeye başlandı. Modern, liberal ve ileri görüşlü "Hollanda değerleri" İslam tehdidi altında görülüyordu¹⁹ ve halkın büyük bir bölümünde bu endişe derin bir etki bırakmayı başardı.

Milli değerlere Hıristiyanlığın dâhil edilmesi aslında çok eski dönemlere uzanmıyor, son on yıldır liberal Yahudi ve Hıristiyanlığa vurgu yapan popülistler laik ve liberal öğeleri benimsiyor. Kuzey ve Batı Avrupa'nın dünyanın en laik bölgesi olduğu düşünülürse son zamanlarda Hıristiyanlığa vurgu yapan siyasi görüşlerin ortaya çıkması ve bunun halk tarafından benimsenmesi garip karşılanabilir.²⁰ Dini pratiklerin sadece Protestan ülkelerde değil aynı zamanda Katolik bireylerin çoğunlukta olduğu ülkelerde de düşüşe geçtiği son yıllarda Hıristiyanlık bir dinden ziyade bir "kimlik" veya "medeniyet" unsuru haline geldi.²¹

Sağcı popülistler ibadet alışkanlıklarından çok semboller ve aidiyet bilinciyle ilgileniyor ve "öteki" olarak betimlenen Müslümanlardan farklı olduklarını dini değerlerle de göstermeye çalışıyor. Öne sürülen birçok görüş, ötekileştirilen muhafazakâr İslami değerlere karşı "biz" olarak nitelendirilen Batı toplumunun kendi liberal ve özgürlükçü Hıristiyan değerlerini ön plana çıkarmasının gerekli olarak görüldüğünü dile getiriyor.²²

Hıristiyan-Müslüman ayrımının bir kimlik ögesi olarak kullanılması tabii ki popülistlere ait bir olgu değil. 1978'de "*Orientalism*" adlı kitabında teorisyen Edward W. Said, İslam ve Hıristiyanlığın farklı zamanlarda geliştiğine ve politik, kültürel ve coğrafi olarak farklı alanlarda yer aldıklarına dikkat çekmişti.²³ Hıristiyanlık ve İslam birçok karşıt öğeleri

¹⁹ A.g.e. s.7

²⁰ Birçok analize göre Kuzey ve Batı Avrupalı popülist söylemlere konu edilen ve Donald Trump'ın seçim kampanyasında sözünü ettiği Hıristiyanlık, İslami öğelere karşı kullanılan milli kimliği ve medeniyet seviyesini tanımlayan bir öge olarak kullanılmaktadır.

²¹ Mouritsen, Per. (2006). "The Particular Universalism of a Nordic Civic Nation: Common Values, State Religion and Islam in Danish Political Culture", (ed. T. Modood, A. Triandafyllidou ve R. Zapara-Barrero), *Multiculturalism, Muslims and Citizenship: A European Approach*, Londra: Routledge, s. 70-91

²² Roy, Olivier (2016b). "Beyond Populism: The Conservative Right, the Courts, the Churches, and the Concept of a Christian Europe" (ed. N. Marzouki, D. McDonnell ve O. Roy), *Saving the People: How Populists Hijack Religion*, Londra: Hurst, s. 185-201.

²³ Said, Edward W. (1978). *Orientalism*, New York: Pantheon Books

nitelendiren tanımlara sahip olmuştur: liberal ve illeberal, demokratik ve otoriter, Batı ve Doğu, modern ve geri kalmış, laik ve muhafazakâr.

Önceki görüşlerden farklı olarak Kuzey ve Batı Avrupa popülizmi Hıristiyanlığı, laik ve liberal sistemin karşısında değil tam tersi bu sistemin kökeni olarak görüyor. Bu tanımları benimseyen sağ popülizmi bu nedenle Hıristiyanlığa getirdiği özgün bakış açısıyla öncekilerin arasından sıyrılarak günümüzde daha fazla ön plana çıkan bir görüş haline geliyor.²⁴

3. Avrupalı Sağ Popülizminin En Çarpıcı Örneklerinden Wilders ve Le Pen

3.1. Hollanda ve Geert Wilders²⁵

Hollanda'da popülizmin en önemli temsilcisi Geert Wilders, mevcut Başbakan Rutte'nin lideri olduğu Halkların Özgürlük ve Demokrasi Partisi'nin (VVD) 1990-1998 yılları arasında liderliğini üstlenen Frits Bolkenstein'in asistanı ve konuşma yazarı olarak politik kariyerinin ilk adımlarını attı. Özellikle dış politikaya odaklanan Wilders bu yıllarda Ortadoğu ülkelerine seyahat etme imkânı buldu. Bolkenstein, Müslümanları eleştirerek göçün Hollanda toplumu için tehlikeli sonuçlar doğuracağını politik söylemine dâhil eden ilk Hollandalı politikacı olma özelliğini de taşıyor. Bolkenstein'in göç ve İslam karşıtı söylemini ve çatışmacı tarzını benimseyen Wilders 2004 yılına kadar VVD partisinde yer aldı.

İlk olarak *Groep Wilders* sonrasında ise Özgürlükler Partisi (PVV) adını alan siyasi partiyi 2005 yılında kuran Wilders'in VVD ile en büyük ayrımı ve partiden ayrılma nedeni Türkiye-AB müzakerelerinin başlamasına kesinlikle karşı olmasıydı. Wilders, Eylül 2004'te VVD'den ayrıldıktan birkaç ay sonra AB liderleri Türkiye-AB müzakerelerinin başlatılması kararını aldı.²⁶

2002'de öldürülen politikacı Pim Fortuyn'ın İslam karşıtı ama aynı zamanda cinsiyet eşitliği ve LGBTİ haklarını vurgulayan politik söylemini daha da sertleştirerek benimseyen Wilders'in partisi ilk kez 2006 genel seçimlerine katıldı. Pim Fortuyn gibi Wilders de "aşırı sağ" tanımlamasını hiçbir zaman kabul etmedi. İlk seçimlerinde 150 milletvekilinin yer aldığı mecliste 9 sandalye kazanan PVV, 2010 yılındaki genel

²⁴ Roy, Olivier (2016b). "Beyond Populism: The Conservative Right, the Courts, the Churches, and the Concept of a Christian Europe" (ed. N. Marzouki, D. McDonnell ve O. Roy), *Saving the People: How Populists Hijack Religion*, Londra: Hurst, s. 185-201.

²⁵ Hollanda Seçimleri hakkında daha fazla detay için: "AB Seçim Takviminde İlk Perde: Hollanda Seçimleri", http://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=7947&id=8001

²⁶ Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanlarının 17 Aralık 2004 tarihli Zirvesinde aldığı karar doğrultusunda 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Hükümetlerarası Konferans (HAK) ile Türkiye resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır. HAK'ta müzakerelerin hangi usul ve esaslar çerçevesinde yürütüleceğini düzenleyen "Müzakere Çerçeve Belgesi" de kabul edilmiştir. Buna göre müzakere sürecinin üç temel unsur üzerinden yürütülme kararı alınmıştır: 1.Kopenhag siyasi kriterlerinin istisnasız olarak uygulanması, siyasi reformların derinleştirilmesi ve içselleştirilmesi; 2.AB müktesebatının üstlenilmesi ve uygulanması; 3.Sivil toplum diyalogunun güçlendirilmesi ve bu çerçevede hem AB ülkelerinin kamuoylarına, hem de Türkiye kamuoyuna yönelik olarak bir iletişim stratejisinin yürütülmesi. <http://www.ab.gov.tr/37.html> (Erişim Tarihi: 14.04.2017)

seçimlerde ise 24 sandalye kazanarak oyların yüzde 15,5'ini almayı başardı. Daha sonra AB karşıtı söylemlere başvuran Wilders 2012 erken seçimlerine Hollanda'yı AB'den kurtarma vaadiyle girdi; ancak 2010 seçimlerine göre 9 sandalye kaybetti.

15 Mart 2017 Hollanda Genel Seçimi

Katılım Oranı: % 81,9

Siyasi Parti	Lideri	Oy Oranı	Milletvekili Sayısı
VVD	Mark Rutte	%21,3	33
PVV	Geert Wilders	%13,1	20
CDA	Sybrand van H. Buma	%12,4	19
D66	Alexander Pechtold	%12,2	19
GL	Jesse Klaver	%9,1	14
SP	Emile Roemer	%9,1	14
PvdA	LodewijkAsscher	%5,7	9
CU	Gert-Jan Segers	%3,4	5
PvdD	Marianne Thieme	%3,2	5
50+	Henk Krol	%3,1	4
SGP	Kees van der Staaij	%2,1	3
DENK	Tunahan Kuzu	%2,1	3
FvD	Thierry Baudet	%1,8	2

Kaynak: Kiesraad

2015 yılı itibarıyla Fransa, Almanya ve Belçika'da yaşanan İŞİD saldırıları Hollanda semeninde teröristlerin büyük bir çoğunluğunun mülteci sıfatıyla Avrupa'ya sızdıklarını düşünmelerine sebep oldu. Bu durum da mülteci ve yabancı karşıtlığını besleyen ve Wilders'in İslam düşmanı açıklamalarının ülke gündeminde daha fazla yer almasına sebebiyet veren sosyolojik bir zemin oluşturdu. "Biz artık egemen bir ülke değiliz. Sınırlarımızı mültecilere karşı kapama ya da kendi göç politikalarımızı uygulamaya bile iznimiz yok. Ben bunları gerçekleştireceğim" açıklamasıyla AB şüpheciliğini de vurgulayan Wilders'in halkın korkularını pekiştirip seçim propagandası haline getirdiği görüldü.²⁷

Bunun yanında İslam, göç ve AB karşıtlığı PVV'nin politik arenada yalnız kalmasına sebep oluyor. Her ne kadar liberal VVD lideri ve Başbakan Rutte mültecilerin uyum sağlama zorunluluğunu dile getiren açıklamalarıyla Trumpvari olmakla eleştirilse de Wilders'in partisiyle herhangi bir ortaklık düşünmediğini belirtiyor. 2012 yılında PVV

²⁷ Bayraklı E., Güngörmez O. (2017) "Hollanda Parlamento Seçimleri ve Aşırı Sağın Yükselişi", **Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı**.
<https://setav.org/assets/uploads/2017/03/Analiz194.compressed.pdf>

koalisyondan çekildiğinden itibaren bilinçli bir şekilde diğer partiler tarafında izole edilmeye çalışılıyor. Aynı şekilde 15 Mart seçimlerinde de en çok oyu alan ikinci parti olmasına rağmen hiçbir parti PVV ile koalisyona yanaşmadı.

3.2. Fransa ve Marine Le Pen²⁸

1972'de Jean-Marie le Pen tarafından Fransa'da kurulan sağcı parti Ulusal Cephe (FN) 2011'de lider değişikliğiyle beraber tabanını genişletme çalışmalarına başladı. Jean-Marie Le Pen'in kızı Marine Le Pen, partiyi radikal söylemlerden arındırırken aynı zamanda antisemit görüşten göç ve İslam karşıtlığına geçiş yaptı. Neo-liberal bir parti olarak kurulan ve orta sınıf, küçük işyeri sahipleri ve çiftçilerin oluşturduğu bir seçmen tabanına sahip FN, Marine Le Pen'in çalışmalarıyla küreselleşmeye karşı korumacı politikayı savunan bir partiye dönüştü.²⁹ Yenilenen FN'nin politik programının temel taşlarını; AB karşıtı milliyetçilik ve anti-elitizm oluşturuyor. Tabanını işçi sınıfı ve işsiz kesime genişleten sağcı popülist parti şu anda Fransa'nın en güçlü üçüncü partisi olarak görülüyor.

23 Nisan'da ilk turu gerçekleştiren ve Macron ile Le Pen'i 7 Mayıs'taki ikinci tura taşıyan Fransa Cumhurbaşkanlığı seçimleri, Hollanda seçimlerinden sonraki en kritik seçimlerden biri. Sağ popülizminin yükselişi yalnızca AB kurumlarını ve Avrupa bütünleşmesini değil aynı zamanda kültür çeşitliliğine izin veren toleranslı liberal sistemi de tehlikeye atabilir.

Ulusal Cephe'nin 2002-2015 Yılları Arasında Aldığı Oy Oranları

Cumhurbaşkanlığı Seçimleri	AP Seçimleri	Bölgesel Seçimler
2002: %16,8	2004: %9,8	2004: %14,7
2007: %10,4	2009: %6,3	2010: %11,4
2012: %17,9	2014: %24,8	2015: %27,7

Kaynak: Fransa İçişleri Bakanlığı³⁰

²⁸ Fransa Seçimleri hakkında daha fazla detay için: "Sağ Popülizmin Korkutan Yükselişi: Fransa Seçimleri", http://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=7948&id=8013

²⁹ "The French National Front: On its Way to Power", http://www.policy-network.net/pno_detail.aspx?ID=4821&title=The-French-National-Front-On-its-way-to-power (E.T:16.04.2017)

³⁰ www.interieur.gouv.fr (Erişim Tarihi: 10.04.2017)

Babasının yerine geçen Marine Le Pen liderliğindeki parti yenilenen vizyonu ile oy oranını önceki seçimlere göre artırmayı başarmış hatta 2015 bölgesel seçimlerinin ilk turunda yüzde 27,7'lik bir oy oranına sahip olmuştu. Fakat 2002'deki gibi Ulusal Cephe'nin ilk tur başarısı seçmeni endişelendirince ikinci tura katılan seçmen sayısı artmış ve Le Pen'in partisinin sandalye sayısı azalmıştı. Bu anlamda Fransa'daki iki türlü seçim sisteminin seçmene kararını gözden geçirme imkânı vermesinin radikal veya popülist partilerin kazanma olasılıklarını düşürdüğünü söylemek mümkün.

2017 Fransa Cumhurbaşkanlığı Seçimi Birinci Tur Oy Oranları

Katılım Oranı: % 77,8
(2012 Katılım Oranı: % 80, 42)

Aday	Siyasi Parti	Oy Oranı
1. Emmanuel Macron	<i>En Marche!</i> Hareketi	%24,01 (İkinci tura geçti.)
2. Marine Le Pen	Ulusal Cephe (FN)	%21,30 (İkinci tura geçti.)
3. François Fillon	Cumhuriyetçiler Partisi	%20,01
4. Jean-Luc Mélenchon	Boyun Eğmeyen Fransa Hareketi	%19,58
5. Benoit Hamon	Sosyalist Parti	%6,36
6. Nicolas Dupont- Aignan	Ayağa Kalk Fransa	%4,70
7. Jean Lassalle	Direnış	%1,21
8. Philippe Poutou	Kapitalizm Karşıtı Yeni Parti	%1,09
9. François Asselineau	Cumhuriyetçi Halk Hareketi Birliği	%0,92
10. Nathalie Arthaud	İşçi Mücadelesi	%0,64
11. Jacques Cheminade	Dayanışma ve İlerleyiş	%0,18

4. Sonuç

Sağcı popülist siyasi partiler 90'lı yılların ortasından itibaren var olmakla birlikte 2014 yılının Mayıs ayında gerçekleştirilen AP seçimleri sağ görüşlü popülist partilerin başarısını vurguladı. Ulusal Cephe (FN), Bileşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP) ve

Danimarka Halk Partisi (Dansk Folkeparti) oyların yaklaşık yüzde 25'ini alarak kendi ülkelerinde AP seçimlerinde en çok oyu alan parti olarak ön plana çıktı. Aynı zamanda Hollanda'da Wilders'in partisi PVV, Finlandiya'da *The Finns* ve Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) de AP seçimlerinde kayda değer başarılar elde etti.³¹

Uluslararası Af Örgütü'nün bu yıl yayımladığı "Dünyada İnsan Haklarının Durumu 2016-17"³² raporu ayrıştırıcı politikalara yönelik küresel bir eğilimin olduğuna dair tespitlerde bulunuyor. Bununla birlikte liderler ve politikacıların gerçek veya üretilmiş şikâyetleri "diğerleri" üzerine atarak, korku ve kutuplaşma üzerinden siyasi gücü ele geçirmeye çalıştıklarını ortaya koyuyor. İnsan haklarının politik güce kurban edildiğini ifade eden Uluslararası Af Örgütü özellikle mülteci akınıyla birlikte birçok liderin başarısız politikalar yürüttüğüne dikkat çekiyor.

Hollanda'da ikinci gelen Wilders ve Fransa'da Cumhurbaşkanlığı yarışının ilk turunu ikinci tamamlayan Le Pen'in politik olarak güçlendiği aşikâr. Üzerinde farklı analizler yapılan sağ popülizmi hiç şüphesiz ki mülteci krizinden ve ekonomik krizden kaynaklanan sorunlardan besleniyor. Olumsuz ve çatışmacı politik retorikleri benimseyen Wilders ve Le Pen örneğindeki gibi birçok lider halkın korku ve endişelerini tetikleyerek politik gücü elde etmeye çalışıyor. Cinsiyet eşitliği, basın ve düşünce özgürlüğü, sosyal haklar, hayvan hakları, uyuşturucuyla mücadele gibi her toplumun değer vermesi gereken konuların altını çizen popülistler tüm bu değerlerin düşmanı olarak İslami değerleri betimliyor. Bununla birlikte laik ve liberal Hıristiyanlığa vurgu yapan popülistler son zamanlarda fazlasıyla kabul gören "inanmadan aidiyet"³³ duygusuyla Hıristiyanlığı, Batı ve modernlik unsurunu nitelendirmek amacıyla kullanıyor.³⁴

Oldukça derin ve çok yönlü analizlere ihtiyaç duyan bir konu olmasının yanında yabancı düşmanlığını merkez alarak genişleyen popülizmle mücadele etmek için öncelikle halkın endişelerini anlamak gerekiyor. Benzer ögeler barındırdığı ve genel özellikleriyle Kuzey ve Batı Avrupa'daki popülist söylemleri tanımladığı için Hollanda ve Fransa örneğini seçtiğimiz yazımızda Trump söylemleriyle de benzerlikleri aktarmaya çalıştık. Günümüzde "Biz ve ötekiler" karşıtlığının giderek çok farklı gruplar arasında arttığını söylemek mümkün: ülke grupları arasında, topluluklar arasında, aynı toplumun içindeki farklı sosyo-ekonomik gruplar arasında ve son olarak bireyler arasında.

Tüm bu karşıtlığın genişleyip derinleştiği bir ortamda AB gibi toleranslı ve çok kültürlü yapıların kendi sorunlarıyla paralel olarak milliyetçi görüşleri ön plana çıkararak popülist

³¹ Rooduijn, Matthijs (2015). "The Rise of the Populist Radical Right in Western Europe", *European View*, doi: 10.1007/s12290-015-0347-5

³² Amnesty International Report 2016/17, The State of the World's Human Rights <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2017/02/amnesty-international-annual-report-201617/> (Erişim Tarihi: 10.04.2017)

³³ "Belonging without believing"

³⁴ Riis, Ole (1996). "Religion et Identité Nationale au Danemark", (ed. G.Davie ve D. Hervieu-Léger), *Identités Religieuses en Europe*, Paris: La Découverte, s. 113-130

söylemlerle de mücadele etmesi gerekiyor. Son olarak belirtmek gerekir ki kriz ortamında gelişip güçlenen popülizmle mücadele etmenin en iyi yolu popülist siyasetçilerin sistemi eleştirmek için kullandığı sorunlara somut çözümler bulmaktır.